

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

GEC PILOT STUDY MARKING GUIDELINE 2023 XITSONGA HOME LANGUAGE GRADE 9

Xivutiso xa 1

- *Maraka yin'we ku ya hi nhlamulo.*
- *A ku na maraka ya hafu.*

No.	Nhlamulo leyi languteriweke		Maraka
1.1	C	A va ti kota	✓
1.2	B	Ku ya handzela ndyangu wa yena.	✓
1.3	A	Vanhu vo fuma	✓
1.4	D	Hi leswi vona a va dyondzekile.	✓
1.5	B	Fumani u hetelerile a va na feme leyikulu yo rhunga swiambalo.	✓
1.6	A	Hikuva Fumani a tikeriwa eka tidyondzo ta yena.	✓
1.7	C	A va hlundzukile.	✓
1.8	C	Ku hlundzuka.	✓
1.9	C	Rivitankatsano	✓
1.10	A	Dzana ra vahirhi	✓
1.11	A	A va tlharihile	✓
1.12	B	Ekue heteleleni vatswari va Fumani va ehleketile switsundzuxo swa mudyondzisi.	✓
1.13	B	A tikeriwa eka swa tidyondzo.	✓
1.14	D	Mitirho leyinene ya n'wana yi vuyerisa vatswari	✓
1.15	D	Hi leswi a tsandzeka eka tidyondzo ta yena.	✓
1.16	A	Munhu un'wana na un'wana u velekiwa a ri na nyiko leyi nga kotaka ku n'wi humelerisa evuton'wini ku va a humelerisa mitorho ya yena.	✓
1.17	B	Marito ya muvulavuri	✓
1.18	B	Ku hlula hi xiyimo xa lehenhla	✓
1.19	B	Ku lemukisa vatswari leswaku tidyondzo ta mitirho ya swa mavoko ti na nkoka eka vadyondzi lava tikeriwaka eka tidyondzo ta vona.	✓

No.	Nhlamulo leyi languteriweke		Maraka
1.20	A	Eka vatswari hi vumundzuku bya vana va vona.	✓
1.21	A	Hi leswi mudyondzisi a nga kombela vatswari va Fumani ku ta exikolweni ku ta vulavurisana hi mhaka ya tidyondzo ta yena.	✓
1.22	A	Matlharihansi, ndzi kombela ku khomeriwa.	✓
1.23	D	Hi leswi feme ya yena a yi tlhomiwile risiva ra ndzhangelo.	✓
1.24	D	Ku amukela switsundzuxo swa van'wana swa vuyerisa.	✓
1.25	A	Munhu a nga hlawuleriwi ntirhovutomi.	✓

[25]

Xivutiso xa 2.1

No.	Nhlamulo leyi languteriweke		Maraka
2.1.1.	C	Xibasisamavoko xa Ditholo'	✓
2.1.2.	A	Eka vanhu hinkwavo	✓
2.1.3.	B	Ku koka rinoko ra vahlayi	✓
2.1.4.	A	Vumunhuhato	✓
2.1.5.	D	Vutleketli bya mani na mani, ku dya ehandle na le ka xihambukelo xa mani na mani.	✓

Xivutiso xa 2.2

No.	Nhlamulo leyi languteriweke	Ku basisa
2.2.1	Ekamareni ro dyela ✓ KUMBE Endlwini ✓ KUMBE Ekaya ✓	Nyika maraka eka nhlamulo leyi kongomisiweke eka mbangu lowu faneleke.
2.2.2	Nuna na nsati ✓ KUMBE Varhandzani ✓ KUMBE Tatana na manana wa muti ✓	Amukela na man'wana mavonelo lama twisisekaka. ya tinhlamulo. Maraka yin'we loko nhlamulo yi kongomisiwile eka vuxaka lebyi amukelekaka bya swimunhuhatwa. 0 maraka loko a nga kongomisanga eka vuxaka lebyi amukelekaka bya swimunhuhatwa.

No.	Nhlamulo leyi languteriweke	Ku basisa
2.2.3	Ku vilela ✓ KUMBE Ku karhateka ✓ KUMBE Ku khunguvanyeka ✓	Amukela nhlamulo yin'wana na yin'wana leyi twisisekaka. Maraka yin'we ya loko nhlamulo yi kongomisiwile eka ximunhuhatwa xa A
2.2.4	U tshamela ro vilela leswaku a ndzi ku kombisi matitwelo ya mina, kutani ndzi endlile mimfungo ✓ Hikuva ximunhuhatwa xa B a xi tsakisiwi hi matikhomelo ya ximunhuhatwa xa A ✓	Nyika timaraka timbirhi loko a tsarile xikhovolelo a tlhela a seketela. Maraka yin'we loko a tsarile xikhovolelo hi ku hetiseka. 0 maraka loko a nga tsalanga xikhovolelo
2.2.5	Ku hlamala ✓ hikuva mahlo ya yena ya humerile ehandle ✓ KUMBE Ku hlamala ✓ hikuva hi vona hi langutelo ra yena eka ximunhuhatwa xa B ✓ KUMBE Ku hlundzuka ✓ hikuva hi vona hi xivumbeko xa mapfalelo ya yena ya nomo ✓	Maraka yin'we yo kombisa leswi ximunhuhatwa xi nga hi xiswona, maraka yin'we i yo seketela.
2.2.6	A xi tsakanga ✓ KUMBE A xi khomekangaka kahle ✓ KUMBE Xa vilela ✓ KUMBE Xi karhatekile emoyeni ✓ KUMBE Xi khunguvanyekile ✓ KUMBE Xi kombisa ku twa ku vava ✓	Maraka yin'we loko a kotile ku kombisa matitwelo. U nga nyiki maraka loko a nga kotangi ku yelanisa matitwelo.
2.2.7	Endyangwini ku fanele ku tshama ku tsakiwile kumbe ku va na ku rhula. ✓ KUMBE Swirho swa ndyangu swi fanele swi tshama hi ku rhula. ✓ KUMBE A ku fanelanga ku va na madzolongangwa endyangwini. ✓ KUMBE Varhandzani va fanele ku tshama hi ku rhula ✓	Amukela na man'wana mavonelo lama twisisekaka ya tinhlamulo. Maraka yin'we loko a kotile ku boxa hungu ra kona. A nga kumi maraka loko a tsandzekile ku boxa hungu

No.	Nhlamulo leyi languteriweke	Ku basisa
2.2.8	<p>Ximunhuhatwa xa A xi khovolela ximunhuhatwa xa B hikokwalaho ka matikhomelo ya xona. ✓</p> <p>KUMBE</p> <p>Mimfungho leyi yi kombisa matitwelo ya ximunhuhatwa xa A eka ximunhuhatwa xa B ✓</p>	<p>Amukela na man'wana mavonelo lama twisisekaka. ya tinhlamulo Maraka yin'we loko a kombisile matitwelo. A nga kumi maraka loko a tsandzekile ku kombisa matitwelo.</p>

[15]

Xivutiso xa 3: Nkomiso		
TIMHAKANKULU LETI LANGUTERIWEKE: <u>Timhaka tin'wana na tin'wana ta 7 leti landzelaka kumbe leti fanaka.</u>		
1.	Swilo hinkwaswo leswi hanyaka swi lava mati ✓	<p>VUNDZENI: Nyika maraka yin'we hi mhakankulu leyi faneleke na leyi fambelanaka = 7 wa timaraka</p> <p>U nga xupuli swihoxo swa mapeletelo na swa ririmi leswi nga cinciki mongo wa mhakankulu.</p> <p>RIRIMI: <i>Ku papalata leswi nga tolovelekangiki leswaku timaraka ta ririmi ti tlula timaraka ta timhakankulu, avela timaraka ta ririmi tanihi laha ti kombisisweke ha kona laha hanshi.</i></p> <p>1-3 wa timhakankulu leti nga hoxekangiki= + maraka yin'we 1</p> <p>4-5 wa timhakankulu leti nga hoxekangiki = + timaraka timbirhi 2</p> <p>6-7 wa timhakankulu leti nga hoxekangiki = + timaraka tinharhu 3</p> <p><i>U nga susi timaraka hikokwalaho ka xivumbeko lexi hoxekeke kumbe xo tshaha KUMBE ku</i></p>
2.	Mati ya pfuna ku hlantswa swiambalo na ku hlamba ✓	
3.	Loko ku ri hava mati tiko a ri saseki ✓	
4.	Mati ya pfuna ku sweka swakudya ✓	
5.	Mati ya pfuna ku basisa tindlu ✓	
6.	Ku hava dyandza loko ku ri na mati etikweni ✓	
7.	Mati ya basisa mimovha ✓	
8.	Mati ya tisa ku tshamiseka exikarhi ka vaakatiko na varhangeri ✓	
9.	Mati ya tisa ntsako eka van'wamapurasi hikuva va kuma ntshovelo lowunene ✓	
10.	Vatirhi va xibedhlele na le timocharini va kuma ku rhula loko ku ri na mati laha va tirhaka kona ✓	

11.	Vanhu lava tirhaka hi michini leyi lavaka mati va nga heleriwa hi mitirho loko ku ri hava mati. ✓	<i>hlayiwa ka marito loku nga helelangiki. Nyika timaraka eka timhakankulu ku kondza u fikelela marito lama lavekaka, ivi u honisa leswi saleke.</i>	10
12.	Vanhu va nga tikeriwa hi ku tirhisa swihambukelo loko mati ya nga ri kona ✓		

[10]

Xivutiso xa 4

NO.	Nhlamulo leyi languteriweke		
4.1.	C	Rivitaswianakanyiwa	✓
4.2.	A	Xivulwan'we	✓
4.3.	D	Sasekisa	✓
4.4.	C	Rikotse	✓
4.5.	B	Xivulwa xa riengeteri	✓
4.6.	C	Kutani	✓
4.7.	B	Ribumabumeri ra rihlawuri	✓
4.8.	D	Riengeteri ra mukhuva	✓
4.9.	D	Nyiko leyi a va lava ku fika va nyika mana wa vona yi tekiwile hi mbyana.	✓
4.10.	C	Kokwana u vuyile na matimba yo nandziha hi le masin'wini.	✓
4.11.	A	Kutani a hlakahla nhloko	✓
4.12.	A	Man.	✓
4.13.	B	Riencisi	✓
4.14.	B	Risivikomba	✓
4.15.	C	tumbela	✓
4.16.	D	Mikhongelo u vonile phepha ro phutsela leri a ri ri na tinyeleti eka rona.	✓
4.17.	C	U vutisile Mikhongelo leswaku u ta va ntsongo ku ringana.	✓
4.18.	A	A va vona Mikhongelo a ri ntsongo swinene.	✓
4.19.	C	Munhu un'wana na un'wana eka malembe ya yena ku na xilo xo karhi lexi a kotaka ku xi endla hi ku hetiseka.	✓
4.20.	C	Ri hlamusela munhu loko a hlurile eka swo karhi.	✓

[20]